

**ФЕМІНІТИВИ ЯК ОБРАЗОТВОРЧІ ЗАСОБИ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ
МАРІЇ МАТІОС «ЖІНОЧИЙ АРКАН В САДУ НЕТЕРПІННЯ»)**

**FEMINITIVES AS IMAGING MEANS (ON THE MATERIAL FROM THE COLLECTION
OF MARIA MATHIOS “THE FEMALE ARCAN IN THE GARDEN OF IMPATIENCE”)**

Федурко М. Ю.,

orcid.org/0000-0002-1148-3867

*доктор філологічних наук, професор кафедри
фундаментальних дисциплін початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка*

Котович В. В.,

orcid.org/0000-0001-6370-8135

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка*

У статті проаналізовано фемінітиви як засоби творення художніх образів. Джерельною базою дослідження послуговували вірші збірки Марії Матіос «Жіночий аркан в саду нетерпіння».

З'ясовано, що в текстах художнього стилю фемініні лексеми – слова жіночого роду, альтернативні або парні до аналогічних лексем чоловічого роду, утворені, зазвичай, за допомогою суфіксів -к-, -ин-, -иц- – передусім виконують естетичну функцію, створюють особливий колорит образотворчості та слугують об'єктом лінгвопоетичного аналізу. Суфікс -ес- здебільшого спостерігаємо за творення так званих неофемінітивів. Якраз вони, перенесені зі шпальт газет та з соціальних мереж у тексти офіційно-ділового та наукового стилів, з одного боку, збагачують собою фемініний корпус, а з іншого – нерідко відчують на собі спротив мовців.

Проаналізовано тропи та стилістичні фігури – метафори (приховані порівняння, які в текстах ґрунтуються на здогаді), епітети (художні означення), порівняння (зіставлення об'єктів з акцентом на провідній прикметі, притаманній їм), градації (поступове наростання / послаблення опису), антитези (зіставлення контрастних понять), тавтології (повторення синонімічних мовних зворотів), алегорії (непряме відтворення дійсності в образах, позбавлених абстрактності), епіфонемі (коментар, уточнення, обґрунтування думки), компонентами яких стали назви на позначення осіб жіночої статі.

Спостережено, що в поетичній творчості ознак фемінітивів можуть набувати не тільки назви істот (назви людей за різними ознаками, міфологічних істот, персонажів, тварин тощо), але й назви неістот.

Частими та наділеними особливою поетичною символікою є в текстах Марії Матіос зоофемінітиви, з-поміж яких виокремлено зменшено-пестливі назви самиць та ентоніми-фемінітиви.

Підтверджено, що однією із семантично і структурно багатих словотвірних категорій іменників української мови є субстантиви зі значенням особи жіночої статі; проаналізовано розгорнуті субстантивовані фемінітивні конструкції.

Задля вирізнення образності маскулінитиви та фемінітиви в художніх творах поетеси нерідко вступають в опозицію та утворюють антитезу. У статті проаналізовано такі лексеми.

Ключові слова: фемінітив, фемініна лексика, українська мова, деривація, okazionalіzmi, вторинна номінація, стилі української мови, художній стиль, стилістична роль.

In the article analyzes femininity as a means of creating artistic images. The source base of the study was the poems of Maria Mathios's collection "The Female Arcanum in the Garden of Impatience".

It was found that in the texts of the artistic style, feminine lexemes – feminine words, alternative or paired with similar masculine lexemes, formed, usually, with the help of suffixes -k-, -yn-, -yts- – primarily perform an aesthetic function, create a special color of the visual arts and serve as an object of linguopoetic analysis. The suffix -es- is mostly observed in the creation of so-called neo-feminities. It is precisely them, transferred from the columns of newspapers and from social networks to the texts of official, business and scientific styles, on the one hand, enriching the feminine corpus, and on the other hand, they often feel opposition from speakers.

Tropes and stylistic figures – metaphors (hidden comparisons that are based on guesswork in the texts) are analyzed, epithets (artistic meanings), comparison (comparison of objects with an emphasis on the leading feature inherent in them), gradation (gradual increase / weakening of the description), antithesis (comparison of contrasting concepts), tautology (repetition of synonymous language phrases), allegory (indirect reproduction of reality in images devoid of abstraction), epiphoneme (comment, clarification, substantiation of an opinion), the components of which became the names to denote persons of the female gender.

It has been observed that in the poetic creativity of feminine signs, not only the names of beings (names of people according to various signs, names of mythological creatures, characters, names of animals, etc.), but also names of non-beings can acquire.

Zoofeminitives are frequent and endowed with a special poetic symbolism in the texts of Maria Mathios, among which are distinguished diminutive and affectionate names of females and entonyms-feminitives.

It has been confirmed that one of the semantically and structurally rich word-forming categories of nouns in the Ukrainian language are nouns with the meaning of a person of the female gender; elaborated substantivized feminine constructions are analyzed.

In order to distinguish the imagery of masculinity and femininity in artistic works, poets often enter into opposition and form an antithesis. The following lexemes are analyzed in the article.

Key words: feminitives, feminine vocabulary, Ukrainian language, derivation, occasionalisms, secondary nomination, styles of the Ukrainian language, artistic style, stylistic role.

Постановка проблеми. Теза про те, що будь-яка жива національна мова постійно розвивається, а отже, хоч і повільно, але змінюється, не викликає жодних заперечень. Дериваційні можливості української мови та соціальний статус її носіїв спричинили сьогодні так звані «фемінітивний спалах» – актуалізацію уваги мовців до фемінітивів – слів жіночого роду, альтернативних або парних до аналогічних лексем чоловічого роду. Як свідчать матеріали «Інверсійного словника української мови» [4], укладеного відповідно до «Словника української мови» в 11 томах [13], найпродуктивнішим фемінітивним суфіксом є суфікс **-к-а** (1170 слів); на другому місці за частотністю – суфікс **-иц-я** (770 слів), а далі зі значним відривом – суфікс **-ин-я** (23 слова) [5, с. 72]. За Г. Плачиндою, в українській мові фемінітиви найчастіше утворюють за допомогою суфікса **-к-**: *викладачка, депутатка, композиторка*; **-ин-**: *мисткиня, членкиня, борчиня*; **-иц-**: *речниця, керівниця, співзасновниця*, а також суфікса **-ес-**: *критикеса, фотографеса* [9]. Наведені приклади та аналіз сучасних медіатекстів засвідчують, що суфікс **-ес-** спостерігаємо, зазвичай, за творення так званих неофемінітивів. Якраз вони, перенесені зі шпальт газет та з соціальних мереж у тексти офіційно-ділового та наукового стилів, з одного боку, збагачують собою фемінний корпус, а з іншого – нерідко відчують на собі спротив мовців. Традиційні ж українські фемінітивні одиниці і в розмовному мовленні, і в художніх та художньо-публіцистичних текстах, створюють особливий колорит образотворчості та слугують об'єктом лінгвопоетичного аналізу.

Мета статті – проаналізувати образно-художнє навантаження фемінітивів, ужитих у поезії Марії Матіос (на матеріалі збірки «Жіночий аркан в саду нетерпіння»).

Аналіз досліджень. Упродовж останніх років зріс науковий інтерес до дослідження феміної лексики (праці А. Архангельської, М. Брус, Л. Кислюк, Н. Костусяк, А. Нелюби, О. Поди, Я. Пузиренко, О. Стишова, О. Тараненка, М. Федурко та ін.). Здійснюється різноаспектне діахронне та синхронне її вивчення, аналізуються умови побутування фемінітивів у текстах різних

функціональних стилів. Ведучи мову про словотвірні типи фемінітивних одиниць у сучасних художніх текстах, дослідники часто зосереджують увагу на відповідності чи невідповідності таких лексем стандартам літературної норми. Зокрема, В. Заєць проаналізувала назви на позначення жінок, ужиті в художніх творах Сергія Батурина, Галини Вдовиченко, Лариси Денисенко, Марини Соколян, Люко Дешвар, Жанни Куяви, та простежила, наскільки вони є літературно внормованими. «Мова художньої літератури сучасної доби, – зазначає дослідниця, – виступає культурно-естетичним феноменом, який забезпечує поєднання усталеної кодифікованої норми з новаторськими пошуками авторів, їх ідіостилем» [3, с. 17].

М. Брус розглянула близько двохсот іменників-назв жінок, зафіксованих у поетичній мові Тараса Шевченка та довела, що такі лексеми в художніх текстах поета становлять окрему мікросистему. «З одного боку, – наголошує науковиця, – фемінітиви засвідчили високу організацію слів на лексичному, словотвірному, стилістичному рівнях, а з іншого – показали істинну сутність жіночого світу з вічними й незмінними людськими цінностями. Так, у лексичному плані назви жінок виявилися неоднаковими за походженням, значенням, семантичною структурою, відношеннями між собою і з оригінальною авторською інтерпретацією. У словотвірному аспекті – різноманітними за будовою словами, способами формування, словотвірною структурою і з неповторною словотвірною реалізацією в тексті. У стилістичному вияві – розмовними й книжними лексемами, із різноманітними відтінками в значенні, що стали віддзеркаленням художнього світу поета й духовності українського народу» [2, с. 46].

Виклад основного матеріалу. «Письменниця Марія Матіос вважає, що життя кожної жінки – безперервний випробувальний танець: іноді – «вальс», частіше – «гуцулка», зрідка – «танго» чи колинеколи «танець живота». Але традиційно жінки ніколи не танцюють «аркан» – ритуальний, суто чоловічий танець жителів гір» [7]. Тож звинуватити авторку збірки поезій «Жіночий аркан у саду нетерпіння» у «недофемінізмі» не доводиться.

Однак її власний фемінізм, як і фемінні лексеми в її творчості такі органічні, природні та ненав'язливі, що заслуговують на окреме дослідження та схвалення. Збірка опублікована 2007 року, тобто в час, коли ще не було «нав'язливої моди» на сприйняття чи навпаки повне несприйняття назв на позначення осіб жіночої статі. Можливо, тому окремі з них розглядаємо як глибокі метафори, навіть «не прив'язуючи» сюди термін *фемінітив*: *Ридай, зализувачко ран / Відредагованої драми: / То чоловічий хист – аркан. / Ти ж затесалась між аркани* (с. 8). *Зализувачка ран* – «затесана між аркани» жінка, ніжна й сильна, співчутлива й непокірна водночас. В українській мові до цієї словосполучки легко можна утворити маскулінітив-антитезу, але вона ніколи не буде поетично маркованою.

Лірична героїня Марії Матіос – «жінка з плоті і крові, жінка, яка вмє бути щасливою «отут і вже» [7], тож не випадково авторка часто нарікає її царицею: *Некоронована царице! / Ти не показуй, що дрижиши...* (с. 9); *Парад дешевих Афродит / Тебе не скине із цариці. / Ти – не балетна танцівниця, / аркан – твій танець і твій щит* (с. 9); *«Доброго ранку, кохана...» / Цариця й кума королю, / Що голосом рідним п'яна, / Я голос той п'ю і п'ю* (с. 72); *І молодиці на копцях – / Немов цариці на тронах* (с. 197) та королівною: *Перебула в собі прошаків, / королівен, / музик / і блаженних* (с. 240); *... ласцею / ластівкою / лисцею / ланцюгами-обіймами / птицями / королівною / сиротою / розпусницею / жоною / гукаю тебе...* (с. 139); *А була ж я королівна – / Богорівна, / богорівна. / Невибаглива і вірна / Королева королівна* (с. 271).

Міфічні, наскрізь негативні образи *бісів, чугайстрів, мольфарів*, уживані у формі фемінітивів (*бісиця, чугайстриця, мольфарка*), набувають у творах Марії Матіос протилежного, позитивного, забарвлення: *І ти затрубиш – олень молодий, / Гукнеш, голодний, Цю бісицю в траві* (с. 145); *... Обійме, наче молода бісиця, / В солодкім і глухім малиннику. / І ти перейдеш огненну ріку / Задля обіймів цієї чугайстриці, / Мольфарки, Злодійки, / Бісиці із бісиць, / Змії, / Голубки – / Жінки золотої* (с. 145). В останньому прикладі яскрава градація – поступове наростання, що прямує до найвищої точки, раптово зупиняється на кульмінаційному центрі – тавтології (*бісиця із бісиць*), а далі – спад і несподівано-логічна антитеза, контрастне, діа-метрально протилежне судження (*голубка, жінка золота*).

Суфікс *-к-а* – найпопулярніший «суфікс-фемінітивотворець». Навіть найзапальніші про-

тивники фемінізації апелятивів цілком позитивно сприймають утворення з таким суфіксом, зокнайменше на рівні розмовного мовлення та медіа. Марія Матіос теж нерідко послуговується ним за так званої відмаскулінітивної деривації (*повелитель – повелителька, приборкувач – приборкувачка, небожитель – небожителька, вигнанець – вигнанка, крутий – крутійка, злодій – злодійка, утікач – утікачка, дикун – дикунка, аферист – аферистка*): *Я так довго була повелителька, / чи приборкувачка, чи хто... / А тепер я собі – небожителька* (с. 73); *Я – вигнанка його законна – / Умираю без нього* (с. 87); *Незнана свобода, як жінка, крутійка* (с. 101); *Злодійко! / Хапайся за полу / Цього золотого чоловіка* (с. 258); *Я цього злодія люблю, / що злодійку із мене робить* (с. 260); *Утікачка від ешафотів і плах – / суспільних і чоловічих* (с. 132); *Вона дикунка, а не аферистка, / Її ласки треба – аж до ломоти* (с. 292).

Іменник *відьмачка* утворено в інший спосіб: *відьма – відьмак – відьмачка: Ніч – відьмачка. / І вітер – фурія / Між зомлілих зелених трас* (с. 108), а іменник чоловічого роду (*вітер*) семантично узгоджено авторкою з іменником жіночого роду (*фурія*).

До речі, такий стилістичний засіб, гадаємо, не випадковий і не поодинокий. Вживаючи фемінну лексему *бідашка* (зменш. до ім. спільного роду *бідаха* 'бідняга, бідняжка' [11 I, с. 61], Марія Матіос позначає нею особу чоловічої статі, однак узгоджує із займенником у жіночому роді: *Ми – / Тепер одне, Моя бідашко...* (с. 117).

Сучасні словники фіксують лексеми *любас* та *любаска* як діалектні, пор. *любас* 'діал. коханець'; *любаска* 'жін. до любас' [13 IV, с. 561]. У словнику української мови за редакцією Б. Грінченка наведено ще й слово-синонім до цього фемінітива – *любанка*; та зменш. *любасонка* [11 II, с. 385]. Письменниця утворює на їхній основі майстерні метафори: *На Божу волю, / На Божу ласку – / Летить волосся, як дим. / Як дим. / За ніччю – вітровою любаскою. / За вітром – любасом молодим...* (с. 147); *Вітром-пестунчиком, / Громовими тучами, / Пізньою ласкою, / Молодою любаскою / Цілюю тебе* (с. 131). У цьому прикладі (*ніч – любаска; вітер – любас*) спостережено вдале перенесення певних ознак – «одним стрибком уяви метафора зв'язує протилежні світи» [12, с. 110].

Відомо, що фемінітиви творяться на позначення осіб жіночої статі. Однак у поетичній творчості таких рис можуть набувати не тільки назви істот (назви людей за різними ознаками,

назви міфологічних істот, персонажів, назви тварин), але й назви неістот: *Лиш лукава рука-сплітачка / Ще досвіує на лиці* (с. 108), пор. *сплітачка* 'переплетений килимок із шовкового і лляного полотна' [8, с. 288]. Подібне спостерігаємо і в інших віршах, де фемінітиви узгоджуються навіть з абстрактними іменниками – *печаль-модистка; природа-утікачка; ніч-заздрісниця: О, так, печаль – то супер-клас модистка. / У неї сто фасонів самоти* (с. 292); *У цьому – ще існуючому! – храмі / Природи-утікачки. / О, дива! / Шумить дубів зелена борода* (с. 238); *Де скине спідниці цвітасті / Велика заздрісниця – ніч...* (с. 293).

Серед онімної лексики фемінітиви є нечастими. Зазвичай це розмовні фемінні прізвиська (*Бучиха* – дружина *Бучка*; *Фільова* – дружина *Філя*); антропоніми, процес фемінізації яких можемо з'ясувати за етимологічного аналізу (*Грицишин* – син *Грицихи*, дружини / вдови *Гриця*); окремі ойконіми (*Катеринівка* – село, назване в честь *Катерини*); мікротопоніми (*Петришине поле* – поле-власність *Петрихи*) тощо. Лірична героїня Марії Матіос – «красива камінна статуя із розірваним з туги серцем» – асоціює себе з *Кам'яною Багачкою*, скелею в Покутсько-Буковинських Карпатах: *І я стала Кам'яною Багачкою / з Усть-Путилови* (с. 278) [6, с. 77]. Вживання ороніма-фемінітива значно поглиблює і без того наскрізь драматичний образ.

Якщо розрізнення маскулінитивних та фемінітивних назв у множині сприймається нами вкрай неоднозначно (воліємо вживати лексеми *захисники*, а не *захисники й захисниці, українці*, а не *українці й українки, лікарі*, а не *лікарі й лікарки* тощо), то в поетичних текстах Марії Матіос виокремлення множини іменника *арабки*, вважаємо, художньо вмотивоване: *Світ німий. / Слова – мов ті кульбабки – / Легко з уст зриваються – цвітуть. / І сіна – смагляві, мов арабки, / По верхах, як небесах, пливуть* (с. 233). Епітет (*сіна смагляві*), ускладнений порівнянням (*сіна – смагляві, мов арабки*), додає образу справжньої поетичної легкості.

Частими та наділеними особливою поетичною символікою є в текстах Марії Матіос зоофемінітиви. Ще класики красного письменства розмірковували: «Коли б людські душі були доступні для ока, то, на наше глибоке переконання, всі ясно побачили б одну загадковість, а саме – відповідність кожного з представників людського роду якому-небудь виду тваринного світу <...>. Тварини по суті не що інше, як прообрази нашого добродійства і наших гріхів» [12, с. 9]. Не випад-

ково зоофемінітиви у віршах аналізованої збірки не позбавлені алегорії: *Тоді, як я була ягницею / В нетесаних кошарах гір, / На запах вовни нишкнув звір, / Тоді як я – була ягницею* (с. 24); тонко введені в коло образних порівнянь: *... Пораненої стариці виття, / Немов виття голодної вовчиці* (с. 170); *Нарешилі душу випущу свою, / Як оленюцю: / Пастися – де хоче* (с. 231); набувають виразних ознак метафори: *Осінь – жовта така оленюця – / Усміхнулася вітрові-оленю* (с. 242), доповненої яскравими епітетами: *Бо якась я така безвольна, / Нече з жорен усіх млинів – / Лебедиця первопрестольна, / Коронована день при дні* (с. 76).

Особливого забарвлення набувають у текстах зменшено-пестливі назви самиць: *... І твій жеребець здоганяє / Лошичку – пахучу, як дим...* (с. 40); *За гіда буде нам / Зелена кобиличка* (с. 46). І якщо першу з них фіксують словники: *лошичка* – зменш.-пест. до *лошиця* [13, с. 551], то друга – *кобиличка* – постає оказіоналізмом, похідним від лексеми *кобилиця*, також майстерно вплетеної в канву роздумів авторки: *Прудкі, як ранні кобилиці, / Як оси у афинниках* (с. 197).

Однак найкolorитнішим є ентонім-фемінітив, філігранно дібраний авторкою до відповідного ентоніма-маскулінітива: *Регіт вранішнього туману / На відіспаній траві / Заглушив самотнє зітхання / Цвіркунихи, / Що розпрощалася зі своєю пасією / До схід сонця, / Поки не повернувся цвіркун / Із заробітків по лугах* (с. 241).

Ще О. Синявський зазначав, що суфікс *-иц-я* «досить поширений при різних коренях, найперше для означення осіб жіночої статі (часто відповідно до *-ець, -ик*) [10 с. 122]. Марія Матіос теж часто-густо послуговується фемінними утвореннями з цим суфіксом. У збірці віршів «Жіночий аркан в саду нетерпіння» центральним постає образ *танцівниці*: *В світі панахид і зла / Я – гомінка, / Самотня танцівниця* (с. 217); *Душе моя! / Ти аж тоді умреш, / Як вивітриться з мене танцівниця* (с. 217); *І у хутра свої закутують / Видри – бісові танцівниці...* (с. 222), яка «приміряє на себе різні одежі» – від *щасливиці*: *Питатиме птаство: хто ти? / Щасливице, з ким ти тут?* (с. 220); *годівниці*: *Годівниці! / У голосьбах і ворожбах* (с. 197); *пикетувальниці*: *І плачу – запекла пикетувальниця...* (с. 296); *відлюдниці*: *Відлюдниця...* / *Собор сумних смерек / І шурхотливих їжаків у листі / Я вибрала сама* (с. 221) аж до *блудниці*: *...І чистюцька колись, / А тепер – як остання блудниця – / Поплететься душа / Ні за ким й ні до кого крізь ніч* (с. 28); *невір-*

ниці: *Іду шукати на себе напасті, / Наче невірниця Дзвінчукова* (с. 230) та *грішниця: А грішниця – мов ікон. / Закочуй рукави* (с. 289); *І любиш ти цю грішницю Маріку* (с. 223).

Задля вирізнення образності маскулітивних та фемінітивних в художніх творах поетеси нерідко вступають в опозицію (*вершник – вершниця; не старець – старіця*): ... *І вершник чи дика вершниця / проскачуть крізь п'яний туман* (с. 263); *Я старіця у тебе – не старця...* / *Подай сумній і втомленій жебрачці* (с. 170), пор. *стариця 'діал. жебрачка'* [13 IX, с. 657].

«Однією із семантично і структурно багатих словотвірних категорій іменників української мови, – як наголошує М. Брус, – є субстантиви зі значенням особи жіночої статі, серед яких чимале місце займають і фемінітиви, що виникли внаслідок субстантивації» [1]. За рівнем субстантивації сучасні назви жінок поділяються на узуальні, оказіональні та контекстуальні. До узуальних належать переважно ті слова, що набули статусу іменників-назв жінок ще в минулому української мови, приміром: *панна* (< *пана дочка*). Цей фемінітив так майстерно обіграно в тексті Марії Матіос, що можемо тут вести мову і про алітерацію, і про асонанс, і про висхідну градацію: *Не питайте! / Тут буде панна / Панувати, як сто царів... / То є панночка гонорова... Та панунця – як відьма – файна* (с. 202).

Окремі субстантивні фемінітивні утворення прийнято вважати оказіональними, хоча вони вже й не обмежені часово-просторовими чи конкретно-історичними обставинами вживання, як-от, *молода: І любить, наче молоду по шлюбі* (с. 224).

Контекстуальні фемінітиви Марії Матіос – це влучні, виразні епітети або й логічні антитези, які,

за образним висловом, «б'ють стрілою у щонайглибшу суть» думки [12, с. 72]: *Ту ніч – як запах – шкірою вбереши, / Іще не грішна, та вже безголова* (с. 38); *Взята на палю і взята на глум, / Безумна! – я хочу вижити* (с. 90); ... *А дятлик просить: «Моя рідненька... / Із Божою поміччю... помаленьку / виплутаємося...»* (с. 96); *Покірна, / Лагідна, / Палка, / Солodka, / Грішна – / Неминуча, / Прийшла із ночі – як ріка, / І розплела таємні кучері* (с. 137); *Я лишуь до смерті з тобою, розлюблена...* (с. 164); *Була безіменна, безсила, безрідна, / Поки не зустріла я Вас* (с. 250).

Своєрідним апогеєм у цій групі є розгорнута субстантивована фемінітивна конструкція, яка являє собою майстерно виписану епіфонему – стилістичну фігуру, в якій висловлена думка коментує, уточнює, обгрунтовує, висновкує: *Будь обережна, моя бентежна. / Моя, від мене тепер залежна...* (с. 94).

Висновки. Не буде великим перебільшенням сказати, що живемо в часі, коли до прадавньої суперечки між ліриками й фізиками додалася новітня – між прихильниками та противниками творення і вживання фемінітивів. Однак цей конфлікт цілком стирається, якщо ведемо мову про фемінітиви, ужиті справжнім майстром красного письменства в тексті художнього стилю. Назви на позначення осіб жіночої статі у віршах Марії Матіос – слова, здатні впливати на почуття, емоції, роздуми, вчинки читачів. Перспектива подальших досліджень – аналіз фемінітивної лексики психологічної розвідки Марії Матіос з такою промовистою з огляду на об'єкт нашого дослідження назвою – «Щоденник страченої».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брус М. П. Історія фемінітивів-субстантивів української мови. URL : <http://194.44.152.155/elib/local/rv/2218.pdf>
2. Брус М. П. Фемінітиви в поетичній мові Тараса Шевченка. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово.* 2017–2018. № 3–4. С. 46–59.
3. Заєць В. Г. Словотвірні типи фемінітивів сучасної прози та літературна норма. *Colloquium-journal* № 19 (71). 2020. 3. С. 17–22.
4. Інверсійний словник української мови / Уклад. С. П. Бевзенко, О. І. Бондар та ін. Київ : Наукова думка, 1985.
5. Касім Г. Ю. Нові фемінітиви в сучасних українських ЗМІ. *Слов'янський збірник.* Вип. 22. 2018. С. 70–77.
6. Котович В. Літературно-художні оніми в збірці поезій Марії Матіос «Жіночий аркан у саду нетерпіння». *Рідне слово в етнокультурному вимірі.* 2023. Вип. 8. С. 73–80.
7. Матіос Марія. *Жіночий аркан у саду нетерпіння.* Львів : ЛА «ПІРАМІДА», 2007.
8. Пиртей П. С. *Короткий словник лемківських говірок / Упоряд. Є. Д. Турчин.* Івано-Франківськ: Сіверсія МВ, 2014.
9. Плачинда Г. *Словничок фемінітивів для прес-офіцерів та прес-офіцerek територіальних управлінь Державної служби України з надзвичайних ситуацій.* Київ, 2018. URL : <https://bit.ly/3HrGB4u>.
10. Синявський О. *Норми української літературної мови.* Львів : Українське видавництво, 1941.

11. Словарь української мови / упор. з додатком власного матеріалу Б. Грінченко : у 4 т.; надр. з вид. 1907–1909 рр., фотоспособом. Київ : Наукова думка, 1996–1997. Т. 1–4.
12. Словник тропів і стилістичних фігур. Київ : Видавничий центр «Академія», 2011.
13. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.